

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ISSN 2522-4557 (Print)
ISSN 2522-4565 (Online)

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Збірник наукових праць
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Серія «Філологія»

Випуск 47

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ISSN 2522-4557 (Print)
ISSN 2522-4565 (Online)

Рекомендовано до друку вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 15 від 28 грудня 2021 року)

Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі філологічних наук (спеціальність 035 «Філологія») відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 420 від 19.04.2021 р. (додаток 3) і зареєстровано в міжнародних наукометричних базах **Google Scholar, Polish Scholarly Bibliography (PBN), ResearchBib – Academic resource index, Cite Factor, Index Copernicus (ICV 2017 = 66.18; ICV 2018 = 80.88; ICV 2019 = 73.76).**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
КВ № 21249-11049Р від 27.02.2015 року.

Відповідальність за достовірність наведених у публікаціях фактів, дат, найменувань, прізвищ, імен, цифрових даних несуть автори статей. Думка редакційної колегії може не збігатися з думкою авторів.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія» / ред. кол. **Марія Федурко** (головний редактор) та ін. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 47. 278 с. DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47>

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

ISSN 2522-4557 (Print)
ISSN 2522-4565 (Online)

PROBLEMS OF HUMANITIES

a collection of scientific articles

**Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University**

«Philology» Series

Issue 47

“Helvetica”
Publishing House
2021

ISSN 2522-4557 (Print)
ISSN 2522-4565 (Online)

Recommended for printing by Academic Council
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(28 December 2021, Minutes № 15)

Problems of humanities: a collection of scientific works of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. Series «Philology» is included in the List of scientific professional publications of Ukraine of category B in the field of philological sciences (specialty 035 «Philology») according to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 420 dated 19.04.2021 (Annex 3) and registered in the international scientometric databases **Google Scholar, Polish Scholarly Bibliography (PBN), ResearchBib – Academic resource index, Cite Factor, Index Copernicus (ICV 2017 = 66.18; ICV 2018 = 80.88; ICV 2019 = 73.76).**

The state registration of mass media Certificate: KB No 21249-11049P of 27 February, 2015.

The authors of the articles are responsible for the authenticity of the facts, dates, names, surnames, names, and digital data contained in the publications. The opinion of the editorial board may not coincide with the views of the authors.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Problems of Humanities. «Philology» Series : a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University / **Mariya Fedurko** (Editor-in-chief) & others. Drohobych : Publishing House “Helvetica”, 2021. Issue 47. 278 p. DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47>

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Федурко Марія Юліанівна – головний редактор, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Альбота Соломія Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, заступник декана магістратури з міжнародних навчально-наукових проєктів Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка».

Косович Ольга Василівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Котович Віра Василівна, доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Кушлик Оксана Павлівна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Мацьків Петро Васильович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Яремко Ярослав Петрович, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Чижевський Фелікс, Prof. dr hab. (Університет Марії Кюрі-Скłodовської (UMCS), Польща).

EDITORIAL BOARD

Maria Fedurko – **Editor-in-chief**, *Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Philological Disciplines and Methods of their Teaching in Primary School, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Solomiia Albota, *PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of Applied Linguistics, Deputy Dean of Master Studies for Educational and Scientific Projects of the Institute of Computer Sciences and Information Technologies, Lviv Polytechnic National University.*

Olha Kosovych, *Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Romanic and Germanic Philology, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.*

Vira Kotovych, *Doctor of Philology, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Philological Disciplines and Methods of their Teaching in Primary School, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Oksana Kushlyk, *Doctor of Philology, Associate Professor, Professor at the Department of the Ukrainian Language, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Petro Matskiv, *Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of the Ukrainian Language, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Yaroslav Yaremko, *Doctor of Philology, Associate Professor, Professor at the Department of the Ukrainian Language, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Feliks Chyzhevskiy, *Prof. dr hab. (University of Maria Curie-Skłodowska University, Poland).*

ЗМІСТ

Андрушенко Олена. Теорія репрезентації дискурсу – новітній напрям дослідження інформаційної структури речення в корпусах текстів	11
Артеменко Людмила. Предметно-образна концептосфера «поет» у поетологічному дискурсі української поезії XIX–XX століть	19
Белінська Юліана. Поняття літературного концепту: проблеми трактування	25
Бережна Маргарита. Психолінгвістичний образ Грейс Огустін у фільмі Дж. Кемерона «Аватар»	31
Бондарева Олена. Драматургічна антологія «Часо&Простір» як метатекст	38
Василенко Ольга, Костюк Леся. Відтворення категорії емотивності в перекладі твору Е. Бронте «Буремний перевал» на фонетико-графічному рівні	45
Horlova Olena. Specifics of screening the literary space of F. Kafka's novel "Castle"	51
Даниленко Людмила. Кримпленове щастя: радянський одяг – образ часу в сучасній прозі	58
Дубцова Ольга. Перцептивні причини комунікативних невдач	67
Зевако Валентина. Про комбінаторні звукові процеси в східнополіських говірках Новгород-Сіверського району	75
Kapranov Yan. Viability vs. resilience concept in context of psycholinguistic triad "resource – potential – vitality"	82
Кобилко Наталія. Сучасна українська химерна проза та жанрові різновиди «темної літератури»	93
Красуля Алла, Шумило Анжеліка. Особливості збереження прагматичного потенціалу англійських рекламних слоганів	99
Литвинко Оксана. Проблема аббревіації в сучасній англійській субмові насособудування	105
Макарук Лариса. Мультимодальні засоби репрезентації заборони в англійських інфографічних текстах у період пандемії COVID-19	111
Мандзій Христина, Ділай Маріанна. Особливості побудови та перспективи використання англійсько-українського паралельного корпусу ІТ-текстів	120
Masanovets Viktoriia. Verbalisation of the individual author's concept DEATH in the translation of "The Secret History" by Donna Tartt	128
Монастирська Римма, Сірант Алла. Лексика релігійної терміносистеми: лексикографічний аспект	137
Набок Маріка. Від поезії та риторики до постструктуралістської наратології: теоретичні засади розвитку науки як об'єкта лінгвістичних студій	144
Поліщук Людмила, Пушкар Тетяна. Мовленнєві тактики і стратегії ввічливості в англійському політичному дискурсі	151
Румянцева-Лахтіна Оксана. Колективна пам'ять у сімейному романі О. Забужко «Музей покинутих секретів» як засіб усвідомлення національної ідентичності	158
Саркісова Іванна. Зародження та розвиток письменницького епістолярію в українській літературі	165
Свенцицька Еліна. Символ і метафора в поезії молодших символістів (на матеріалі віршів В. Іванова)	171
Семенюк Антоніна, Спорих Яна. Структурно-семантичні особливості англійських фразеологізмів на позначення рис людини та їх переклад	179
Сидельникова Лариса. Літерна символіка сучасного французького письма	185
Стефененко Денис, Бондарчук Наталія. Особливості використання дієслів, прикметників та фразеологізмів на позначення погоди в англійській мові	193
Сукаленко Тетяна. Мовні одиниці у формуванні концепту «жінка» у сучасній українській лінгвокультурі	199
Тиховська Оксана. Етнопсихологічна специфіка образу упира у фольклорі Закарпаття	206
Товстенко Вікторія. Специфічні особливості термінологічного номінування економічних понять	215
Токарська Іванна. Образ-символ Євхаристії у творі «Жовтий князь» Василя Барки	224
Труба Ганна. Розмежування понять освітнього й освітянського дискурсу	231
Чистяк Дмитро. Міфопоетична концептуалізація у драмі Моріса Метерлінка «Сліпі»	237

Чубак Аїда, Кулина Ольга. Особливості гендерного відтворення емотивності щодо вакцинації в період пандемії COVID-19 у медіа.....	244
Шкворченко Наталія. Дискурсивне портретування токсичних політиків Сполучених Штатів Америки, Великої Британії й України (аудіовізуальний аналіз)	251
Щербак Олена. Типи та види комунікативного впливу в публіцистичному кінодискурсі.....	260
Яремчук Наталія, Павлюк Надія. Історична проза Ю. Мушкетика: філософія гуманізму	268

CONTENTS

Andrushenko Olena. Discourse representation theory as a new approach to analyze information structure of the sentence in text corpora.....	11
Artemenko Liudmyla. “Poet” subject and image conceptosphere in the poetological discourse of Ukrainian poetry in XIX–XX centuries.....	19
Belinska Yuliana. The definition of literary concept: problems of interpretation.....	25
Berezhna Marharyta. Psycholinguistic image of Grace Augustine in the film “Avatar” by J. Cameron	31
Bondareva Olena. Dramatic anthology “Time & Space” as a metatext	38
Vasylenko Olha, Kostyuk Lesia. The expression of the category of emotionality on the phonetic and graphic levels in the translation of Emily Brontë’s “Wuthering Heights”	45
Horlova Olena. Specifics of screening the literary space of F. Kafka’s novel “Castle”	51
Danylenko Liudmyla. Crimped happiness: Soviet clothes – the image of time in modern prose.....	58
Dubtsova Olga. Perceptual causes of communicative failures.....	67
Zevako Valentyna. About combinatorial sound processes in the East Polissya dialects of the Novgorod-Siverskiy district.....	75
Kapranov Yan. Viability vs. resilience concept in context of psycholinguistic triad “resource – potential – vitality”	82
Kobylko Nataliia. Modern Ukrainian chimerical prose and its genre varieties of “dark literature”	93
Krasulia Alla, Shumylo Anzhelika. Features of preserving the pragmatic potential of English-language advertising slogans.....	99
Lytvyenko Oksana. The problem of abbreviation in modern English pump engineering sublanguage.....	105
Makaruk Larysa. Multimodal devices for conveying prohibition in English-language infographic texts during the period of the COVID-19 pandemic	111
Mandziy Khrystyna, Dilai Marianna. Specificity of compiling and perspectives of using of English-Ukrainian parallel corpus of it texts	120
Masanovets Viktoriia. Verbalisation of the individual author’s concept DEATH in the translation of “The Secret History” by Donna Tartt	128
Monastyrskia Rymma, Sirant Alla. Vocabulary of religious terminological system: lexicographic aspect	137
Nabok Marika. From poetics and rhetoric to poststructural narratology: theoretical fundamentals of the science development as the linguistic doctrine object.....	144
Polishchuk Ludmyla, Pushkar Tetiana. Speech tactics and politeness strategies in English political discourse.....	151
Rumiantseva-Lakhtina Oksana. Collective memory in O. Zabuzhko’s family novel “Museum of abandoned secrets” as a means of awareness of national identity	158
Sarkisova Ivanna. Generation and formation of writer’s epistolary in Ukrainian literature.....	165
Sventsytka Elina. Symbol and metaphor of the poetry of the younger symbolists (based on the poems by V. Ivanov).....	171
Semeniuk Antonina, Sporysh Yana. Structural-semantic features of English phraseologisms to denote human features and their translation.....	179
Sydelyukova Larysa. Alphabet symbolism of modern French writing	185
Stefonenko Denys, Bondarchuk Nataliia. Peculiarities of the use of weather verbs, adjectives and idioms in English	193
Sukalenko Tetiana. Languageunits in the formation of the concept of “woman” in modern Ukrainian linguistic culture.....	199

Tykhovska Oksana. Ethno-psychological specifics of the image of a ghoul in the folklore of Transcarpathia.....	206
Tovstenko Viktoria. Specific features of terminological nomination of economic concepts	215
Tokarska Ivanna. The character-symbol of the Eucharist in Vasil Barka's work "Zhovtyy knyaz" ("Yellow Prince")	224
Truba Hanna. The concepts difference of educational and teachers' discourse	231
Chystiak Dmytro. Mythological conceptualization in the play "The Blind" by Maurice Maeterlinck	237
Chubak Aida, Kulyna Olha. Features of gender reproduction of emotionality about vaccination during COVID-19 pandemic in media.....	244
Shkvorchenko Nataliia. Discursive portraits of toxic politicians in the USA, Great Britain and Ukraine (audiovisual analysis)	251
Shcherbak Olena. Types and kinds of communicative influence in journalistic film discourse.....	260
Yaremchuk Natalia, Pavliuk Nadiya. Ju. Mushketyk's historical prose: the philosophy of humanism	268

УДК 82.091

БЕЛІНСЬКА Юліана – аспірантка, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, викладач кафедри української філології, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», вул. Нагірна, 13, м. Вінниця, 21019, Україна (yulianabelinska@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7012-6237>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.3>

Бібліографічний опис статті: Белінська, Ю. (2021). Поняття літературного концепту: проблеми трактування. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 47, 25–30. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.3>

ПОНЯТТЯ ЛІТЕРАТУРНОГО КОНЦЕПТУ: ПРОБЛЕМИ ТРАКТУВАННЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу етимології терміна «концепт». Універсальність і міждисциплінарний характер його дефініції полягає в тому, що ним оперують філософія, мовознавство, культурологія, психологія, літературознавство. Це породжує певну складність у розумінні терміна. Тож постає потреба конкретизації поняття «концепт», зокрема «літературний концепт». У статті узагальнено сучасні підходи до його трактування, зроблено спробу визначити диференційні риси суміжних із концептом термінів (поняття, образ, символ, мотив, архетип, стереотип, художня дефініція). Так, терміни «концепт» і «поняття» ототожнюють. Проте нам такий погляд видається застарілим. Низка науковців схильна вважати, що художній концепт і художній образ перебувають у тісному зв'язку між собою. Однак дотримуємося думки, що концепт є гіперонімом стосовно образу, а відтак ширшим за образ поняттям. Натомість поняття «архетип» значно ширше, ніж «концепт», а тому його реконструкція неможлива в межах одного або кількох текстів. Художній концепт розглядають як одиницю концептосфери письменника; індивідуально-авторське осмислення сутності предметів і явищ. Розуміння концептів досить варіативне, однак, проаналізувавши різні тлумачення терміна, можна вивести певне узагальнене визначення цього феномена: одиниця пізнання та мисленнєвого пояснення світу, що відображає культурну специфіку певної етнічної спільноти й, отримуючи вербальне вираження в літературному тексті, набуває статусу художнього. Доведено, що художній концепт – феномен індивідуальний, психологічно складний, який тягнє до потенційних образів і скерований на них; це комплекс почуттів, бажань, ірраціонального; символ, котрий зберіг внутрішній органічний зв'язок зі своїм значенням.

Ключові слова: концепт, літературний концепт, художній концепт, концептосфера.

BELINSKA Yuliana – Postgraduate Student, Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Lecturer of the Department of Ukrainian Philology of the Municipal Institution of Higher Education “Vinnytsia Humanitarian and Pedagogical College”, 13, Nagirna Str., Vinnytsia, 21019, Ukraine (yulianabelinska@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7012-6237>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.3>

To cite this article: Belinska, Y. (2021). Poniattia literaturnoho kontseptu: problemy traktuvannya [The definition of literary concept: problems of interpretation]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobitskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 47, 25–30. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.3> [in Ukrainian].

THE DEFINITION OF LITERARY CONCEPT: PROBLEMS OF INTERPRETATION

Summary. The article analyzes the etymology of the term “concept”. The universality and interdisciplinary nature of the definition lies in the fact that the term is operated by philosophy,

© Белінська Юліана, 2021

linguistics, culture studies, psychology, literature studies. This generates a certain complexity of understanding the term. Therefore, there is an urgent need to specify the concept of the concept, the literary concept. The article summarizes modern approaches to the interpretation of this concept, an attempt is made to determine the differential features of the terms related to the concept (concept, image, symbol, motive, archetype, stereotype, artistic definition). Thus the terms "concept" and "concept" are identified. However, such a view of these lexemes seems outdated to us. A number of scientists tend to believe that the artistic concept and the artistic image are in close connection with each other. However, we adhere to the opinion that the concept acts as a hyperonym in relation to the image, so it is a broader concept than the image. In turn, the concept of "archetype" is much broader than "concept", and therefore its reconstruction is impossible within one or more texts. Artistic concept is considered as a unit of the conceptosphere of the writer; individual-author's comprehension of the essence of objects and phenomena. Understanding of concepts is quite variable, however, having analyzed various interpretations of the term, we can deduce a certain generalized definition of this definition: a unit of knowledge and thinking explanation of the world, reflects the cultural specificity of a certain ethnic community, which, receiving verbal expression in a literary text, acquires the status of artistic. It is proved that the artistic concept is individual, psychologically complex, gravitates to the potential images, aimed at them; a complex of feelings, desires, the irrational; the symbol contains an internal organic connection with its meaning.

Key words: concept, literary concept, artistic concept, conceptosphere.

Постановка проблеми. Термін «концепт» отримав широке застосування не тільки в когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології, а й в інших гуманітарних дисциплінах. Міждисциплінарне значення концепту визначає багатоваріантність його трактування, як і множинність алгоритмів дослідження. Тож низка термінологічних питань стосовно літературного концепту досі залишається відкритою.

Наукова новизна дослідження зумовлена тим, що термін «концепт» у сучасному українському літературознавстві малодосліджений. Досі при неодноразовому зіставленні з іншими суміжними поняттями художній концепт не отримав конкретизації.

Розробка поняття «художній концепт» і методів його аналізу допомогла б детальніше вивчити ключові концепти творів української літератури, прояснити особливості світогляду письменників, а також установити їхній унесок у розвиток національної концептосфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні концепт – предмет досліджень у лінгвокультурології (Н. Арутюнова, А. Воркачев, В. Кононенко, В. Красних, В. Маслова, Ю. Степанов), когнітивній лінгвістиці (А. Бабушкін, О. Кубрякова, З. Попова, І. Стернін, М. Фрімен та ін.). В останні роки зріс інтерес до вивчення художнього концепту. Про нього йдеться в працях С. Аскольдова, О. Беспалової, В. Зусмана, О. Кагановської, В. Ніконової, О. Пономаревої, І. Тарасової.

Проте теорія художнього концепту остаточно ще не сформована. Відсутність єдиного підходу до методики опису художнього концепту породжує необхідність подальших розробок у цій ділянці.

Мета статті полягає в ґрунтовному дослідженні особливостей літературознавчого розуміння терміна «концепт»; у виокремленні рис, які відрізняють художній концепт від інших видів концептів.

Завдання дослідження – узагальнити сучасні підходи до трактування поняття концепту; подати узагальнене визначення цього феномена.

Виклад матеріалу. Досліджуючи концепт, розглядають його з погляду різних гуманітарних наук – лінгвістики, літературознавства, логіки, філософії, мистецтвознавства та культурології.

Поняття «концепт» можна інтерпретувати в таких аспектах:

- логіко-філософському (Дж. Кемені, Ч. Пірс, Г. Фреге);

- власне філософському (Ф. Гаватарі, Ж. Дельоз);

- лінгвістичному (В. Богуславський, В. Виноградов, В. Гак, В. Звегінцев, Л. Резников, О. Тараненко, П. Чесноков);

- лінгвокультурологічному (А. Вежбицька, Д. Гудков, І. Захарченко, Л. Іванова, В. Іващенко, В. Красних, В. Маслова);

- когнітивному (В. Дем'янков, О. Кубрякова, З. Попова, І. Стернін);

– психолінгвістичному (О. Залевська, Л. Лисиченко, О. Селіванова, В. Старко, О. Цапок, І. Штерн);

– літературно-культурологічному (Л. Грузберг, Л. Іванова, О. Кагановська).

Лінгвісти досліджують концепт, зіставляючи його з термінами «поняття», «лексичне значення». Одні вчені ототожнюють концепт і поняття, інші, навпаки, указують на відмінності між ними. Низка науковців переконана, що поняття *концепт* також не збігається з лексичним значенням слова, воно значно ширше за нього, тоді як Ю. Степанов у фундаментальній праці «Константи: Словник російської культури. Досвід дослідження» зазначає: «Поняття (концепт) – явище того ж ряду, що й значення слова, але розглядається воно в іншій системі зв'язків; значення – у мовній системі, поняття – у системі логічних відношень і форм, які вивчають і в лінгвістиці, і в логіці» (Степанов, 2004, с. 42).

Лінгвокультурологи зосереджують свою увагу на тріаді **знання – концепти – уявлення/стереотипи**. Вони переконані, що кожний окремий концепт підтверджує існування в конкретній етнічній культурі певних, властивих тільки їй цінностей. Внутрішня форма концепту (етимологія) піддається розумінню тільки певній категорії людей. Так, С. Воркачев стверджує: «Концепт – це одиниця колективного знання/свідомості, яка належить до вищих духовних цінностей, має мовне вираження й відрізняється лінгвокультурною специфікою» (Воркачев, 2001, с. 70). Тож концепт постає як наслідок зіткнення словникового значення слова з особистим і народним досвідом людини.

Якщо в лінгвістиці виникала необхідність розмежування слів «концепт» і «поняття», то в літературознавстві кількість понять, що мають близьке значення до терміна «концепт», значно більша. Це «образ», «символ», «архетип», «міф», «міфологема», «мотив».

У літературознавчій енциклопедії за редакцією Ю. Коваліва виявляємо таке визначення терміна: **концепт** (лат. *conceptus*: думка, поняття, від *conspicio*: збираю, задумую) – формулювання, розумний образ, загальна думка, поняття, інноваційна авторська ідея, мотив, що домінують у художньому творі чи літературознавчій статті (Ковалів, 2007, с. 521).

Термін «концепт» у сфері науки про літературу запровадив російський філософ і літературознавець С. Аскольдов-Алексеев. У статті «Концепт і слово» він запропонував таке визначення: концепт – «мисленнєве утворення, яке заміщує нам у процесі думки невідзначену множину предметів того самого роду» (Аскольдов, 1997, с. 269). Окрім того, дослідник виділяє дві групи концептів – пізнавальні та художні, зазначаючи, що художній концепт більш індивідуальний і первинно означає те, що вкладає в нього автор художнього твору (Аскольдов, 1997, с. 274).

С. Аскольдов міркував і над тим, художній концепт треба вважати суто авторським творінням чи все ж колективним. Дослідник дійшов висновку, що художній концепт поєднує в собі й поняття, і колективне зерно, а також ірраціональне, тобто почуття, емоції, уявлення, створювані виключно індивідуально. Однак художній концепт не завжди означає тільки те, що автор твору мав на меті сказати.

У цьому прихована відмінність між лінгвістичним і художнім концептами. Автор літературного тексту створює концепт, вкладаючи в нього власну ідею, а читач навколо цього концепту може вибудовувати додаткову ідею, яка, імовірно, буде поза межами концептуального ареолу. Також С. Аскольдов стверджує, «що зв'язок елементів художнього концепту базується на зовсім чужій логіці й реальній прагматиці художньої асоціативності» (Аскольдов, 1997, с. 274), підкреслюючи тим самим індивідуальність та унікальність художніх концептів.

Якщо лінгвісти виділяють суміжні з концептом терміни, подаючи при цьому лише одну синонімічну пару «концепт/поняття», то літературознавці – щонайменше три такі тріади: перша – **концепт/образ/символ**, друга – **концепт/мотив/стереотип**, третя – **концепт/художня дефініція/авторська ідея**.

Аналітичний огляд наукових джерел дає підстави до висновку, що художній концепт дослідники розглядають як:

1) **одиницю свідомості творця художнього тексту**. Так, І. Тарасова в статті «Художній концепт: діалог лінгвістики і літературознавства», спираючись на роботу О. Беспалової, зазначає: «Художній концепт –

одиниця пізнання поета чи письменника, яка отримує свою репрезентацію в художньому творі чи їхній сукупності і виражає індивідуально-авторське осмислення сутності предметів і явищ» (Тарасова, 2010, с. 742), підкреслюючи тим самим однорідність концепту та авторської ідеї.

За О. Пономаревою, «художній концепт – це одиниця свідомості письменника, яка репрезентована в художньому творі або сукупності творів і виражає індивідуально-авторське розуміння суті предметів чи явищ» (Пономарева, 2008, с. 7–8).

Разом з тим художній концепт включає в себе не лише загальномовні й авторські смисли, а й ті, які вкладає в нього читач. У художньому концепті завжди наявний як асоціативний простір мислення автора, так і простір мислення читача, оскільки письменник завжди веде внутрішній діалог зі своїм реципієнтом. Художні концепти літературного твору відбивають насамперед специфіку авторського світобачення, але водночас вони активізують ті рівні значень і смислів, що цікаві й аксіологічно значущі для читачів;

2) **мовленнєво-розумове утворення**; О. Кагановська послуговується терміном «текстовий концепт», указуючи на його віднесеність до сфери художньої літератури: «... кодоване мовленнєво-мисленнєве утворення змістового плану, яке зумовлюється багатосмисловою напруженістю художнього тексту, характеризується надкатегоріальністю й імплікує сукупність однакових рис художнього твору» (Кагановська, 2001, с. 117);

3) **складне ментальне утворення**; Л. Міллер: «... складне ментальне утворення, яке належить не лише індивідуальній свідомості, а й психоментальній сфері певної етнокультурної спільноти» (Міллер, 2000, с. 41). Дослідниця також стверджує, що художній концепт – це універсальний художній досвід, зафіксований у культурній пам'яті певного народу та який може бути стимулятором і допоміжним елементом у створенні нових художніх смислів (Міллер, 2000, с. 39–45);

4) **інструмент**; в інтерпретації В. Ніконової, концепт «дає змогу розглянути в єдності художній світ твору та національний світ культурно-етнічної спільноти», тож, досліджуючи художній концепт, отримуємо інфор-

мацію й про культурну специфіку спільноти, і про особистість автора твору» (Ніконова, 2007, с. 174);

5) **структуру когнітивного рівня мовної особистості**; це «структура когнітивного рівня мовної особистості, репрезентована мовними одиницями, засобами художньої образності, що відображає художньо-образне світосприйняття» (Петрова, 2011, с. 144);

6) **образ, символ, мотив**; найповніше літературознавче розуміння поняття концепту представлене в роботах В. Зусмана, який стверджує: «Літературний концепт – це такий образ, символ або мотив, який має вихід на геополітичні, історичні, етнопсихологічні моменти, що знаходяться поза художнім твором і відкривають одночасну можливість великої кількості тлумачень у різних ракурсах» (Зусман, 2001, с. 14). Науковець переконаний, що дослідження концептів у художній літературі допоможе глибше та багатогранніше аналізувати художній текст.

В. Зусман акцентує на принциповій відмінності між лінгвокультурологічним і літературознавчим вивченням концепту. Дослідник продемонстрував це на прикладі реконструкції концепту «будинок», складниками якого є «затишок», «сім'я», «тепло». Проте в концептосфері поезії В. Маяковського «будинок» зовсім не пов'язаний із цими позитивно емоційно забарвленими поняттями. Натомість виникає інша асоціація: «будинок – труна». Цей концепт не тільки не співвідносний із лінгвокультурним концептом, а й наділений діаметрально протилежною конотацією.

Науковці зауважують, що художній концепт варто розглядати як одиницю **концептосфери** письменника, яка виражає індивідуально-авторське розуміння предмета концептуалізації й відображає соціально-історичні, культурні, етнографічні, інтелектуальні, мовні особливості суспільства.

Концептосфера, за визначенням Д. Лихачова, – це «сукупність концептів нації, утворена всіма потенціями концептів носіїв мови. Чим багатша культура нації, її фольклор, література, наука, образотворче мистецтво, історичний досвід, релігія, тим багатшою є концептосфера народу» (Лихачев, 1993, с. 5). Учений пропонував послуговуватися терміном «концептоносій», це в ситуаціях, коли йдеться про

концепти, представлені у свідомості окремої людини (Лихачев, 1993, с. 3). Можна, отже, вести мову про авторські концепти в художній літературі.

Низка науковців схильна вважати, що поняття «художній концепт» і «художній образ» перебувають у тісному зв'язку між собою, але при цьому концепт є гіперонімом стосовно образу, тож є поняттям ширшим, ніж образ.

І. Тарасова стверджує, що «образ» і «концепт» різні «одиниці» авторської свідомості: «Інформація кодується образно на одному рівні обробки, тоді як на іншому, імовірно, більш глибинному, вона кодується концептуально ... образ як аналогова репрезентація передбачає синтетичність, концепт – аналітизм» (Тарасова, 2010, с. 743).

Поняття «**архетип**» значно ширше, ніж термін «концепт», а тому його реконструкція неможлива в межах одного або кількох текстів. Художній концепт реконструйований на матеріалі конкретних творів, архетип же перебуває в постійному зв'язку з історією. Художній концепт, як і **мотив**, може бути художньою ідеєю твору, основною думкою, темою.

Концепт і **стереотип** також мають спільні та відмінні риси. Ж. Краснобаєва-Чорна в статті «Термінополе концепт», посилається на думку лінгвіста В. Карасика й пропонує такі варіанти протиставлення концепту і сте-

реотипу: 1) основним складником концепту є мовні знання, а стереотип – це образ-уявлення в його вербальній оболонці; 2) концепт – це поняття більш абстрактного рівня, стереотип є більш конкретним; 3) концепт є феноменом парадигматичного плану, співвідноситься із системою ментальних утворень, а стереотип проявляється в комунікативній поведінці (Краснобаєва-Чорна, 2006, с. 74–75).

Висновки. Термін «концепт» першочергово належав когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології. Нині його досить широко використовують в інших галузях гуманітарного знання. Доволі дискусійним стало введення терміна «концепт» у термінологічний апарат літературознавства. Розуміння художнього концепту досить варіативне, однак, проаналізувавши різні тлумачення терміна, можна вивести певне узагальнене визначення цього феномена: одиниця пізнання й мисленнєвого пояснення світу, що віддзеркалює культурну винятковість певної етнічної спільноти й, отримуючи вербальне вираження в літературному тексті, набуває статусу художнього. Різноманітні погляди, пов'язані з розумінням сутності художнього концепту, свідчать про те, що теорія цього поняття перебуває лише на стадії формування. Запропонована розвідка не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, тож їх глибокий і всебічний аналіз – завдання подальших наших розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

- Аскольдов С.А. Концепт и слово. *Русская словесность: От теории словесности к структуре текста: антология*. Москва: Academia, 1997. С. 267–279.
- Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки*. 2001. № 1. С. 64–72.
- Зусман В.Г. Диалог и концепт в литературе. *Литература и музыка: монографія*. Новгород: Деком, 2001. 168 с.
- Кагановська О.М. Проблема інтерпретації текстових концептів у художньому прозаїчному творі. *Мова і культура. Філологія*. Вип. 3. Київ, 2001. Т. IV: Мова і художня творчість. С. 114–121.
- Клепикова О.В. Особливості концептосфери та ідіостилістики у прозі Лариси Денисенко: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2013. 203 с.
- Краснобаєва-Чорна Ж.В. Термінополе концепт. *Українська мова*. 2006. № 3. С. 67–79.
- Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка. Москва: РАН, 1993. 287 с.
- Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / упоряд. Ю.І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 624 с.
- Миллер Л.В. Художественный концепт как смысловая и эстетическая категория. *Мир русского слова*. 2000. № 4. С. 39–45.
- Ніконова В.Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра: монографія. Дніпропетровськ. 2007. 364 с.
- Петрова Л.А. Художественный концепт в современной лингвокогнитологии. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»*. 2011. № 11. Т. 19. С. 137–145.

- Пономарева Е.Ю.** Концептуальная оппозиция «Жизнь – Смерть» в поэтическом дискурсе : на материале поэзии Д. Томаса и В. Брюсова : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Тюмень, 2008. 241 с.
- Степанов Ю.С.** Константы : словарь русской культуры. 3-е изд. Москва : Академический проект, 2004. 824 с.
- Тарасова И.А.** Художественный концепт: диалог лингвистики и литературоведения. *Вестник Нижегородского университета имени Н.И. Лобачевского*. 2010. № 4 (2). С. 742–745.

REFERENCES

- Askoldov, S.A.** (1997). Kontsept i slovo [Concept and word]. *Russkaya slovesnost': Ot teorii slovesnosti k strukture teksta: antologiya – Russian Literature. From the theory of literature to the structure of the text: Anthology* (pp. 267–279). Moscow: Academia [in Russian].
- Vorkachev, S.G.** (2001). Lingvokul'turologiya, yazykovaya lichnost', koncept: stanovlenie antropocentricheskoy paradigmy v yazykoznanii [Linguaculturology, linguistic personality, concept: the formation of an anthropocentric paradigm in linguistics]. *Filologicheskie nauki – Philological Sciences*, 1, 64–72 [in Russian].
- Zusman, V.G.** (2001). *Dialog i koncept v literature. Literatura i muzyka [Dialogue and concept in the literature. Literature and music]*. Novgorod : Dekom [in Russian].
- Kaganovska, O.M.** (2001). Problema interpretacii tekstovykh konceptiv u khudozhnomu prozajichnomu tvoriv [Problem of Interpretation of Textual Concepts in Prose Art]. *Mova i kul'tura. Filologhija – Language and Culture. Philology* (Issue 3; Vol. 4), (pp.114–121). Kyiv [in Ukrainian].
- Klepikova, O.V.** (2013). *Osoblyvosti konceptosfery ta idiosylistyky u prozi Larysy Denysenko [Peculiarities of Conceptosphere and Idio stylistics in the Prose of Larysia Denysenko]*. (Thesis Ph. Cand. of Philology). Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University [in Ukrainian].
- Krasnobayeva-Chorna, J.V.** (2006). Terminopole concept [Terminopoly concept]. *Ukrainsjka mova – Ukrainian Language*, 3, 67–79 [in Ukrainian].
- Likhachev, D.S.** (1993). *Konceptosfera russkogo yazyka [Conceptosphere of the Russian language]*. Moscow : RAS [in Russian].
- Kovaliv, Y.I.** (2007). *Literaturoznachna encyklopedija [Literary encyclopedia]*. Kyiv: Academy [in Ukrainian].
- Miller, L.V.** (2000). Hudozhestvennyj koncept kak smyslovaya i esteticheskaya kategoriya [Literary concept as a semantic and aesthetic category]. *Mir russkogo slova – The World of Russian Word*, 4, 39–45 [in Russian].
- Nikonova, V.G.** (2007). *Traghedijna kartyna svitu v poetyci Shekspira [Tragic worldview in Shakespeare's poetics]*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
- Petrova, L.A.** (2011). Hudozhestvennyj koncept v sovremennoj lingvokognitologii [Artistic concept in modern linguocognitology]. *Visnik Dnipropetrovs'kogo universitetu. Movoznavstvo – Journal of the Dnipropetrovsk University Languages*, 11 (Vol. 19), 137–145 [in Ukrainian].
- Ponomareva, E.Y.** (2008). *Konceptual'naya oppoziciya «ZHizn' – Smert'» v poeticheskom diskurse : na materiale poezii D. Tomasa i V. Bryusova [Conceptual opposition “Life – Death” in poetic discourse: on the material of the poetry of D. Thomas and V. Brusov]*. (Thesis Ph. Cand. of Philology). Tyumen [in Russian].
- Stepanov, Y.S.** (2004). *Konstanty: Slovar russkoj kultury [Constants: Dictionary of Russian Culture]*. Moscow: Academic Project [in Russian].
- Tarasova, I.A.** (2010). Hudozhestvennyj koncept: dialog lingvistiki i literaturovedeniya [Artistic concept: a dialogue of linguistics and literary studies]. *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta imeni N.I. Lobachevskogo – Visnik of Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod*, 4 (2), 742–745 [in Russian].